

9. Wat is een kerk?

DOELSTELLINGEN

- De kinderen ontdekken de belangrijkste 'onderdelen' van een kerkgebouw.
- De kinderen ervaren dat ze alles mogen vragen over de kerk en dat ze in principe alles mogen aanraken.
- De kinderen maken kennis met de functie van de diverse ruimtes en zaken daarin.
- De kinderen ontdekken dat het gebouw en de zaken daarin niet 'heilig' (volmaakt, goddelijk, onaantastbaar) zijn, maar dat het menselijke middelen zijn om het heilige vorm te geven.

(THEOLOGISCHE) ACHTERGRONDINFORMATIE

In de meeste godsdiensten komen mensen (al dan niet regelmatig) samen om hun god te dienen of te eren in een daarvoor bedoeld gebouw. Ook de joods-christelijke traditie kent die gewoonte. In de Bijbel staan uitgebreide voorschriften over de inrichting van het heiligdom voor de ark. In Exodus 25-31 staat nauwkeurig beschreven wat God aan Mozes opdroeg, toen hij en het volk Israël met de ark door de woestijn trokken, met betrekking tot de vormgeving van de tafel, het brandofferaltaar, de tabernakel, enzovoorts. In dit gedeelte valt op dat het heiligdom een tent is. Dit onderstreept dat God in feite geen vaste woon- of verblijfplaats heeft, maar met ons mensen meereist.

1 Koningen 6-7 geeft een gedetailleerde beschrijving van het verloop van de bouw en de inrichting van de 'vaste' tempel in Jeruzalem (door koning Salomo). De beschrijvingen hoeven we niet als voorschrift of bouwtekening te lezen. Het is eerder een legitimering van de cultus, de organisatie voor de beoefening van godsdienstige naleving, zoals die toen werd vormgegeven. Met deze uitgebreide beschrijvingen wordt wel het belang onderstreept van de grote zorg en toewijding die de vormgeving van een heiligdom verdient.

Huisgemeenschappen zijn een andere vorm van samen kerk zijn, die we kennen uit het Nieuwe Testament (zie onder andere Handelingen en de brieven van Paulus). In de eigen intieme, kleine, huiselijke setting werd het geloof beleden en besproken, en ondersteunden de men elkaar daarin.

Tegenwoordig zien wij in Nederland ruwweg twee soorten kerkgebouwen: de 'oude' en de 'moderne' gebouwen. Wat de oude gebouwen betreft, hebben de oudste een Romaanse bouwstijl (bijvoorbeeld de St.-Servaas in Maastricht). Deze zijn van vóór de late middeleeuwen. Een groter aantal kerkgebouwen komt uit de periode daarna, de Gothiek (zoals de St.-Jan in Den Bosch). In de negentiende eeuw zijn met steun van de overheid veel zogenaamde 'Waterstaatskerken' gebouwd (bijvoorbeeld de Mozes en Aäronkerk in Amsterdam).

Moderne kerkgebouwen zijn gebouwd in de naoorlogse tijd en kunnen verschillende vormen hebben. Ze bevatten niet altijd de traditionele 'onderdelen' die we bij oude kerkgebouwen wel zien. Daarnaast komt een aantal gemeentes ook samen in een gebouw dat primair ergens anders voor dient, zoals een sporthal, een buurthuis of de aula van een school. Het gebouw is er dan qua vorm niet op gemaakt om kerk te zijn, maar door middel van de inrichting geeft de gemeente vorm aan haar doel van samen vieren.

In wat voor gebouw een geloofsgemeenschap ook samenkomt, het is een plaats die de leden van die gemeenschap met elkaar vormgeven om samen te geloven en te vieren. De inrichting speelt daarbij een grote rol. Veel ruimtes en zaken die zich daarin bevinden, worden door volwassenen wellicht beschouwd als bekend en vanzelfsprekend. Kinderen zijn echter niet zo bekend met die zaken en ruimtes – of ze hebben bepaalde zaken zoals het kruis en het altaar weleens opgemerkt, maar zonder te weten wat die voor functie hebben in het kerkgebouw. Tijdens deze bijeenkomst gaan ze hier een en ander ontdekken.

VOORBEREIDING

Persoonlijke voorbereiding

Neem de achtergrondinformatie bij dit programma goed door. Daarnaast is het wenselijk om je persoonlijk voor te bereiden op deze bijeenkomst. Zo word je zelf ook 'materiaal' voor de bijeenkomst met de kinderen.

Neem de tijd om terug te denken aan je eerste kennismaking met het kerkgebouw en alles wat daar te zien was. Ga terug in je herinnering van je eigen kinderjaren en probeer je opnieuw in te leven in hoe het was om als kind in de kerk rond te kijken. Hoe jong was je toen? Wat maakte indruk op je? Waren er 'onbekende terreinen' voor je in de kerk? Begreep je het nut of de functie van alles wat je aantrof, of waren er zaken waarover jouw ideeën niet klopten met waar ze in werkelijkheid toe dienden?

Door je weer bewust te zijn van hoe het voor jou was, als kind in de kerk, kun je je beter inleven in de beleving van kinderen van nu. Je realiseert je zo beter dat wat voor volwassenen vanzelfsprekend is of niet eens meer wordt opgemerkt, voor kinderen wellicht in het oog springt of vreemd aandoet. Onthoud wel dat de tijd van vroeger een andere was dan die van nu en dat de sociaal-culturele omstandigheden ook anders waren. Dat houdt ook in dat jouw vragen en de vragen van kinderen van nu niet altijd gelijk zullen zijn. Ga ervan uit dat veel van wat ze zien, onbekend terrein is (of iets is waarbij ze zich niet bewust zijn van de betekenis).

Praktische voorbereiding

Het is mogelijk dat een of meerdere plaatsen of opdrachten in de speurtocht niet van toepassing zijn in jullie kerkgebouw, bijvoorbeeld als er geen aparte kindernevendienstruimte is. Neem de werkbladen voor de speurtocht goed door, zodat je weet wat je moet overslaan. Je kunt ook plaatsen toevoegen die bij jullie wel van toepassing zijn (bijvoorbeeld: klim naar het grote klokkenspel in de toren). Vergeet in dat geval niet om er ook een klein rijmpje bij te maken waarmee je de plaats aanduidt.

Bepaal de volgorde van de plaatsen en zaken die je wilt aandoen. Het is leuk als je een beetje heen en weer kunt lopen, maar zorg er ook voor dat het niet te onrustig wordt. Schat dit in aan de hand van de tijd die jullie hebben en de beweeglijkheid van je groep kinderen. Het is wel leuk om vóór de 'finish' op een plaats te zijn die niet te ver weg ligt van de ruimte waar je eindigt.

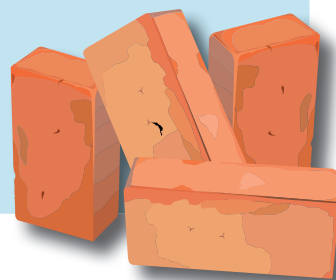
BENODIGDHEDEN

Vooraf

Hieronder vind je een opsomming van alles wat je nodig hebt voor deze bijeenkomst. Zorg ervoor dat je ruim voor het begin van de bijeenkomst klaar bent met alle voorbereidingen. Zo heb je alle tijd om aandacht te besteden aan de kinderen wanneer zij binnenkomen.

Benodigheden

- Een kopie van werkblad 9.1;
- Kopieën van werkblad 9.2 voor alle deelnemers;
- Kleurpotloden en pennen;
- Wat lekkers te drinken en te eten.

PROGRAMMA

10 minuten

Opening & Verkenning

De kinderen komen eerst bij elkaar in de eigen ruimte. Heet hen van harte welkom en maak een praatje.

Vertel de kinderen dat ze een speurtocht door de kerk gaan maken om te kijken of er in de kerk plaatsen of dingen te vinden zijn die zij nog niet kennen of waarvan ze misschien niet precies weten waar ze voor zijn. Vertel kort iets over de geschiedenis van de kerk en de Bijbelse voorlopers daarvan: de meereizende tent uit de tijd van Mozes, de enorme tempel die in opdracht van koning Salomo werd gebouwd en de huisgemeenschappen in de vroegchristelijke tijd. Kijk daarna naar het hier en nu: jullie eigen kerkgebouw. Het komende halfuur gaan jullie op ontdekkingstocht...

Deel kopieën uit van werkblad 9.2. Neem zelf een grote hoeveelheid kleurpotloden en pennen mee. De speurtocht kan beginnen. Je loopt de speurtocht met de hele groep, zodat de kinderen elkaars vragen en jouw uitleg horen.

30 minuten

Verdieping

Lees het eerste opdrachtrijmpje voor (zie werkblad 9.1). Laat de kinderen op zoek gaan naar de bedoelde plaats of het bedoelde voorwerp. Als ze de goede plaats of het goede voorwerp gevonden hebben, vertel je kort iets over de betekenis of de functie ervan. Laat kinderen zo mogelijk ook dingen aanraken (bijvoorbeeld de liedbundels, het altaar en het orgel).

Leg vervolgens de kleurpotloden neer en vertel de kinderen wat ze bij hierbij moeten teken. De kinderen maken nu een eenvoudige tekening in het bijbehorende vakje op hun invulkaart. Als iedereen iets in het vakje heeft getekend, lees je het volgende opdrachtrijmpje voor. Terwijl de kinderen de volgende plaats opzoeken, verzamel je de potloden en loop je met hen mee. Herhaal deze procedure totdat alle plaatsen van de speurtocht zijn aangedaan. Bij sommige plaatsen of voorwerpen hoort een extra vraag. Eindig weer in de eigen ruimte.

Het is goed om bij elke plaats een aantal belangrijke aspecten te benoemen. Hieronder volgen enkele aandachtspunten. Natuurlijk is er alle ruimte om vragen van de kinderen te beantwoorden. Let op: het gaat om een kennismaking met het gebouw, dus je hoeft bijvoorbeeld geen uitgebreide uitleg over het avondmaal te geven.

1. Kerkzaal

- Dit is de ruimte waarin alle mensen samenkomen.
- Het is een ruimte om je te richten op God, op Zijn verhaal met mensen en om daarover te leren.
- Het is een ruimte om op een speciale manier (de liturgische vorm) wekelijks te vieren dat God er is voor ons, zodat wij er kunnen zijn voor elkaar.

2. Altaar (of liturgische tafel)

- Dit is de tafel vooraan in de kerk.
- Op of bij de tafel staan dingen die een betekenis hebben tijdens de kerkdienst, bijvoorbeeld een kaars en/of bloemen.
- Soms staat er brood en wijn op, als de mensen in de dienst avondmaal vieren. Tijdens het avondmaal gedenken de mensen dat Jezus voor iedereen is gestorven en weer opgestaan.
- Over de tafel ligt vaak een gekleurd kleed. De kleur van het kleed geeft aan welke periode van het kerkelijk jaar het is.

3. Kansel of preekgestoelte

- Dit is de plaats waar de dominee zijn of haar preek houdt.
- Vaak is het een hoge plaats, zodat iedereen in de kerk het goed kan zien – maar ook omdat de uitleg van wat in de Bijbel staat erg belangrijk wordt gevonden.

4. Kerkorgel

- Dit is het muziekinstrument dat wordt gebruikt om het zingen in de dienst te begeleiden.
- Veel kerkorgels hebben een heel grote bak met pedalen (de lange, houten staven die met de voeten worden bespeeld). Deze geven het laagste geluid, een beetje zoals een basgitaar. Boven het orgel hangen grote en kleine luchtpijpen, die ervoor zorgen dat het geluid heel groots en vol wordt.
- De afgelopen eeuwen was het gebruikte instrument in de kerk altijd een orgel. Tegenwoordig zie je steeds vaker ook andere instrumenten, zoals een gitaar, een piano, een djembé of zelfs een drumstel.

5. Liedbundels

- Samen zingen is in de kerk belangrijk. Daarom is er een speciaal liedboek voor de kerk.
- In de Bijbel staan ook veel liederen (onder andere 150 psalmen). Die staan ook weer in het liedboek.
- In de kerk wordt soms ook uit andere liedbundels gezongen.
- Door samen te zingen reageren de mensen op een bijzondere manier op wat er in de kerkdienst gebeurt, bijvoorbeeld op de gebeden en op wat er uit de Bijbel wordt voorgelezen.

6. Paaskaars

- De paaskaars staat voor het Licht van Christus (die door christenen ook wel het 'Licht van de Wereld' wordt genoemd).
- De aangestoken kaars herinnert mensen eraan dat Jezus Christus de dood heeft overwonnen. Door Jezus kunnen mensen erop vertrouwen dat het nooit helemaal duister en donker zal worden op aarde en in hun eigen leven. En als het toch donker is, door verdriet of pijn, mogen zij erop vertrouwen dat het licht toch weer zal doorbreken.
- Het aansteken van kaarsen gaat terug op heel oude christelijke gebruiken in het morgengebed en het avondgebed.

7. Doopvont

- In de doopvont zit het water dat de dominee gebruikt bij de doop.
- Het woord *vont* is afkomstig van het Latijnse woord *fons*, wat 'bron' betekent. Uit een bron stroomt levend, stromend water – zoals bij een rivier.
- Vroeger werd er altijd gedoopt met of in stromend water. Nu is dat heel verschillend.
- In kerken van de Protestantse Kerk in Nederland wordt iemand meestal gedoopt door middel van besprenkeling: de dominee sprenkelt een beetje water op het voorhoofd.

8. Stilteruimte

- De naam zegt het al: in deze ruimte kunnen mensen stil zijn.
- Soms hebben mensen daar behoefte aan, bijvoorbeeld omdat ze het heel druk hebben of zorgen hebben – of gewoon omdat ze het prettig vinden. Als het stil is, kun je beter nadenken.
- Hier mag je je richten op God. Je kunt er ook nadenken over andere mensen van wie je houdt (of die er niet meer zijn). Dat kun je doen door een kaars aan te steken of een stukje uit de Bijbel te lezen.

9. Kindernevendienstruimte

- Deze ruimte kennen de meeste kinderen misschien wel.
- De kindernevendienst is niet bedoeld om kinderen bezig te houden tijdens de dienst. Het is een stukje van de dienst dat speciaal voor de kinderen is. Daarom heet het kindernevendienst (of soms kinderkerk).

10. Consistorie

- Dit is een speciale kamer in de kerk: hier komt de kerkenraad samen, het bestuur van de kerk.
- In deze kamer bereidt de dominee zich ook voor op de dienst, samen met de ouderling van dienst en andere mensen uit de kerkenraad. Hij doet dat meestal door een gebed.
- Hier worden meestal ook de wijnbeker en de broodschaal van het avondmaal bewaard. En soms ook het collectegeld, in een kluis.
- In oudere kerken is deze kamer vaak een mooie kamer, met mooie, oude spullen.

11. Kruis

- In de meeste kerken hangt in de kerkzaal een kruis. Dit kruis verwijst naar Jezus.
- Christenen geloven dat God zich heeft laten zien in Jezus, die een mens was, net als wij.
- Het kruis herinnert de mensen eraan dat Jezus de reden is dat zij samenkomen in de kerk – en dat wij mogen leven zoals Jezus.

15 minuten

Verwerking

De laatste opdracht is volbracht: de kinderen hebben de finish bereikt en zijn weer terug in de ruimte waar ze begonnen waren. Geef de kinderen direct wat limonade en wat lekkers. Neem even tijd om na alle beweging weer even tot rust te komen met elkaar en indrukken uit te wisselen. Bekijk ook elkaars ingevulde kaarten.

Praat vervolgens kort na met de groep. Wat hebben ze allemaal gezien? Wat was nieuw voor hen? Waartoe diende wat? Hebben de kinderen nog andere dingen gezien die ze niet kunnen plaatsen of waar ze nieuwsgierig naar zijn?

Maak in dit gesprekje duidelijk dat alles wat ze hebben gezien, waar ze zijn geweest bent en wat ze hebben aangeraakt van mensen is. Het is zelf niet heilig, maar het is allemaal bedoeld om ons te helpen om ons te richten op God en Zijn verhaal met mensen. Het is allemaal bedoeld om als mensen samen te kunnen vieren, om samen Gods aanwezigheid te kunnen voelen en delen, om daar samen over te kunnen zingen en te praten en om erover te kunnen leren.

5 minuten

Afsluiting

Bedank de kinderen voor hun aanwezigheid en hun inzet. Sluit met elkaar af door het gebed hieronder uit te spreken.

God,

Dank U wel voor deze ontdekkingsreis door de kerk.
We hebben van alles gezien, we zijn in veel ruimtes geweest.
We weten nu dat wij mensen al die plekjes zó hebben ingericht
dat we ons kunnen concentreren op U,
dat we kunnen zingen voor U,
dat we met elkaar kunnen bidden tot U
en dat we kunnen leren over U.
Maar we weten ook dat U niet in dit gebouw alleen blijft.
We mogen erop vertrouwen dat U met ons meegaat,
als wij dadelijk weer weggaan van hier.
U reist met ons mee en bent dus altijd bij ons,
zodat wij nooit alleen hoeven zijn.
Daarvoor danken wij U, God.

Amen.

BIJLAGEN

1. Werkblad 9.1 – Teksten speurtocht
2. Werkblad 9.2 – Invulkaart voor de speurtocht

Werkblad 9.1 – Teksten speurtocht

Gebruik de volgende rijmpjes om de kinderen naar de juiste plaatsen te leiden. Geef bij elke plaats een korte toelichting (zie *Verdieping*) en geef vervolgens de tekenopdracht bij die plaats (zie onder). Wijs erop dat er bij sommige plaatsen of voorwerpen nog een extra vraag op hun invulkaart staat. Het antwoord kunnen ze onder de vraag schrijven.

1. Kerkzaal

Op zondag zitten alle mensen daar. Ze zingen, luisteren en bidden met elkaar.

- Opdracht: Teken de mensen.

2. Altaar

Dit is de grote tafel in de kerkzaal vooraan. Misschien zie je bloemen of een kaars erop staan?

- Opdracht: Teken het altaar.

3. Kansel / preekgestoelte

Vanaf deze plaats kan de dominee preken. Iedereen ziet hem/haar en hoort hem/haar spreken!

- Opdracht: Teken de pratende dominee.

4. Paaskaars

Deze extra grote kaars geeft warmte en licht, en staat vooraan in de kerkzaal, goed in het zicht.

- Opdracht: Teken de kaars.

5. Kerkorgel

De melodie van liedjes wordt gespeeld op dit instrument. Zodat we ze kunnen meezingen, dan klinken ze bekend.

- Opdracht: Teken het orgel (of een ander door jullie gebruikt instrument).

6. Liedbundels

De liederen die we zingen in de kerkdienst staan hierin. Zoek de stapel boekjes maar, waarschijnlijk achterin.

- Opdracht: Teken de liedbundel.

7. Doopvont

Spitter spetter spater, als we dopen zit in deze bak water.

- Opdracht: Teken de doopvont.

8. Stilteruimte

Op deze plaats denken we aan God en aan de mensen die ons lief zijn, die we missen, of die we het beste wensen.

- Opdracht: Teken een hart.

9. Kindernevendienstruimte

Hier ga je tijdens de kerkdienst heen, en knutsel of praat je met de kinderen alleen.

- Opdracht: Teken een schaar.

10. Consistorie

Dit is waar de dominee nog even wat opzoekt en zich verkleedt of met anderen overlegt wat hij/zij anders vergeet.

- Opdracht: Teken een kamer met een tafel en twee stoelen en een boek.

11. Kruis

Dit is het teken van Jezus en Zijn verhaal. Het hangt of het staat in de kerkzaal.

- Opdracht: Teken het kruis.

12. 'Finish' (de eigen ruimte)

Zoek nu de snelste weg terug naar de plaats waar wij gestart zijn, vliegensvlug!

Werkblad 9.2 – Invulkaart voor de speurtocht

ORGEL Hoeveel pedalen zijn er? <i>antwoord:</i>	ALTAAR Wat staat erop? <i>antwoord:</i>	LIEDBUNDELS Waar staat Psalm 119? <i>antwoord:</i>
DOOPVONT	KANSEL / PREEKGESTOELTE	CONSISTORIE
KERKZAAL Hoeveel plaatsen zijn er? <i>antwoord:</i>	STILTERUIMTE Aan wie denk jij? <i>antwoord:</i>	PAASKAARS Wat staat erop? <i>antwoord:</i>
KRUIS	KINDERNEVENDIENSTRUIMTE	

10. De kerk, dat ben jij!

DOELSTELLINGEN

- De kinderen ontdekken dat 'de kerk' in elk geval twee dimensies kent: de kerk als gebouw en de kerk als gemeenschap van mensen.
- De kinderen maken kennis met de drie ambten (predikant, ouderling, diaken) en met andere taakdragers.
- De kinderen verkennen de grenzen van de kerkelijke gemeenschap met de vraag: wat is 'kerk' en wat niet?
- De kinderen benoemen hun eigen talenten en formuleren hoe zij zelf met hun talenten iets voor de kerk zouden kunnen betekenen.

(THEOLOGISCHE) ACHTERGRONDINFORMATIE

Het gebouw is natuurlijk niet het kloppend hart van de kerk; dat zijn de mensen. De mensen die samen de gemeenschap van de kerk vormen, staan centraal in deze bijeenkomst. Binnen het geheel van de gemeenteleden als 'groep' zijn er allerlei kleinere verbanden, georganiseerd rond specifieke aandachtsgebieden of categorieën (bijvoorbeeld leeftijdscategorieën). Ook zijn er enkele individuele rollen die mensen kunnen hebben om (een onderdeel van) de gemeenschap draaiende te houden.

De meestvoorkomende groepen mensen binnen kerkelijke gemeentes zijn de diaconie, de kerkenraad en leeftijdsgebonden groepen zoals kindernevendienst, catechese, clubwerk en ouderensoos. Daarnaast kent elke gemeente vaak nog haar eigen verbanden, bijvoorbeeld een cantonier of een groepje mensen dat zorg draagt voor de uitwerking van een jaarthema of een buitenlandproject.

De kerkenraad en de diaconie zijn kerkordelijk verplichte groepen. Ook het aanbieden van catechese is kerkordelijk verplicht. De overige verbanden zijn niet vastgelegd in de kerkorde en dus niet verplicht.

Kerkordelijk verplicht is ook de aanwezigheid van de drie ambten: predikant, diaken en ouderling. Sommige ouderlingen zijn kerkrentmeesters en als zodanig verantwoordelijk voor het financiële reilen en zeilen van de kerk. De aanwezigheid van de drie ambten is verankerd in de Bijbel (de predikant wordt in de Bijbel meestal 'leraar' genoemd). In de tijd van de reformatie zijn deze ambten weer hersteld. De drie ambten zijn gelijkwaardig: de protestantse kerken kennen daarin geen rangorde. Dat de predikant wordt betaald voor zijn of haar werk, is dus geen uitdrukking van een bepaalde meerwaarde van dit ambt.

Andere taakdragers die soms betaald aan een gemeente zijn verbonden, zijn koster/beheerder, kerkmusicus en jeugdwerker. Het meeste werk in de kerk wordt echter gedaan door vrijwilligers, van wie ruim de helft vrouw is.

VOORBEREIDING

Persoonlijke voorbereiding

Neem de achtergrondinformatie bij dit programma goed door. Daarnaast is het wenselijk om je persoonlijk voor te bereiden op deze bijeenkomst. Zo word je zelf ook 'materiaal' voor de bijeenkomst met de kinderen. Hiervoor kun je de volgende vragen gebruiken:

- Welke herinneringen heb je aan de kerk als gemeenschap? Wat is je vroegste herinnering? Is dat een positieve of een negatieve herinnering?
- Wie waren er belangrijk voor je in de kerk, toen je zelf jong was?
- Welke waarden vertegenwoordigt de kerk als gemeenschap voor jou?
- Waarom heb je gekozen deel uit te willen maken van de kerk als gemeenschap?
- Ben je ambtsdrager (geweest)? Hoe waardeer je dit ambt?
- Wat zou je met de kinderen willen delen van jouw beleving van de kerk als gemeenschap?

Praktische voorbereiding

Zorg ervoor dat je gebruik kunt maken van een ruimte waar je de tafels en stoelen gemakkelijk weg kunt zetten.